In menig opzicht kan een inleiding over de sociaal-economische politiek vandaag een andere kleur hebben dan die, welke op vroegere congressen van de Partij van de Arbeid over dit onderwerp zijn gehouden. In 1945 moest de toenmalige minister-president, prof. Schermerhorn, spreken van de noodzaak de armoede rechtvaardig te verdelen. Het was de periode van het puinruimen. Ik zal U geen cijfers geven om het beeld, dat Nederland in 1945 vertoonde, in uw herinnering terug te roepen. Ik vertrouw, dat uw geheugen sterk genoeg is om dat beeld weer voor ogen te krijgen.

Het jaar 1954 bracht de afsluiting van het tijdvak van de rechtvaardige verdeling van de armoede. Het jaarverslag van de president van de Nederlandse Bank over 1953 geeft duidelijk aan hoe dat jaar ondanks de ernstige natuurramp die ons land trof, in economisch opzicht een gunstig jaar was. Er is geen enkele reden om aan te nemen, dat het beeld, dat dr. Holtrop in zijn jaarverslag 1954 van Nederland zal tekenen, minder gunstige aspecten zal vertonen. Integendeel, de productiestijging in het bijzonder in de industrie is voortgegaan. Dat geldt in niet mindere mate voor de verhoging van de productiviteit per werknemer. Deze steeg voor het eerst volgens de officiële statistieken, welke overigens een onvolledig beeld geven, belangrijk boven het vooroorlogse peil uit. Het verbruik per hoofd der bevolking groeide. De werknemers kregen een niet onbelangrijk aandeel in de algemene welvaartsstijging. Moest Hofstra op het vorige congres uitvoerig over het werkloosheidsvraagstuk spreken, thans is, wanneer wij het algemene beeld overzien, eerder van een arbeidstekort sprake. Het betalingsbalanstekort, een begrip dat ons in de eerste jaren na de bevrijding vertrouwd is geworden, is niet alleen verdwenen, het heeft plaats gemaakt voor overschotten, waardoor onze deviezenreserve belangrijk is toegenomen. Ik stel dus vast, dat de economische situatie in menig opzicht bijzonder gunstig is.

Uiteraard ontbreken de schaduwen in dit algemene beeld niet. Ik noem er twee. Ik denk in de eerste plaats aan de nog altijd ontzaglijk grote woningnood. Weliswaar zijn wij bezig de achterstand in te lopen, maar het tempo, waarin dit geschiedt en kan geschieden, biedt helaas voor de eerstkomende periode voor velen, die dringend verlangen een eigen nest te bouwen, een weinig hoopvol perspectief. Daarbij komt, dat er slechts weinig consumptie-artikelen zijn, die zich zo moeilijk rechtvaardig laten verdelen als juist de woning. Ik denk in de tweede plaats aan de positie van de zogenaamde vergeten groepen. De mensen, die van een vast geldinkomen moeten leven en de koopkracht van dit geldinkomen door de prijsverhogingen voortdurend zien dalen.

Maar ondanks die schaduwen waag ik het toch van een in het algemeen gunstig beeld te spreken. Het is gebruikelijk bij de bespreking van de oorzaken van die [missing]
gehad. Maar daarmede is toch niet alles gezegd. Want ook bij een gunstige wind kan de stuurman verkeerd koersen en bovendien is die wind in de jaren na 1945 niet altijd zo gunstig geweest. Ik denk aan de moeilijke beginperiode en ik denk voorts aan de Korea-crisis. Het in het bijzonder in de eerste jaren na 1945 gevoerde sociaal-economische beleid heeft de gunstige ontwikkeling zonder twijfel in aanzienlijke mate bevorderd. Daarbij moeten in het bijzonder de belasting- en de loonpolitiek worden genoemd. Aan de belastingpolitiek, die een grote bijdrage heeft geleverd tot sanering zowel van ’s lands financiën als van onze economie, zal voor altijd de naam van Lieftinck verbonden blijven. Hoevele malen is op grond van die belastingpolitiek het faillissement van onze economie niet betekend. Hoe vaak is Lieftinck door de cabaret-artisten niet ten tonele gevoerd als de uitbuiter van de belastingbetalers? Vandaag wordt echter vrij algemeen erkend, dat de politiek van Lieftinck een zegen voor ons land is geweest.

Een niet minder belangrijke bijdrage vormde de onder leiding van het College van Rijksbemiddelaars gevoerde loonpolitiek. Dank zij die loonpolitiek is het nominale loonpeil in de hand gehouden. Dank zij die loonpolitiek zijn wij erin geslaagd de onderlinge loonverhoudingen rechtvaardiger te maken. Die loonpolitiek heeft er in aanzienlijke mate toe bijgedragen de productiviteit te verhogen. Dank zij die loonpolitiek konden wij onze exportpositie versterken en dientengevolge onze betalingsbalans de zo dringend geboden sanering doen ondergaan. Zij is mogelijk geweest door de constructieve medewerking van het gehele bedrijfsleven, werkgevers- zowel als werknemersorganisaties, die zo vruchtbaar in de Stichting van de Arbeid hebben samengewerkt.

In onze maatschappij is de macht der organisaties groeiende. Wij moeten ons steeds bewust zijn, dat het gevaar dreigt, dat machtige belangenorganisaties zich keren tegen het algemeen belang.

Wil de strijd tussen de belangenorganisaties niet leiden tot grote nadelen voor de gemeenschap, dan dienen die organisaties in een groter geheel te worden opgenomen. Natuurlijk zullen die organisaties in de eerste plaats de belangen dienen van hen, voor wie zij verantwoordelijkheid dragen, maar als het goed is, zullen zij hun beleid steeds moeten toetsen aan het algemeen belang. De Wet op de Bedrijfsorganisatie zegt het duidelijk. De taak van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie is: één, het belang van het Nederlandse

volk dienende bedrijfsuitoefening te bevorderen. Het is uit dien hoofde, dat wij de groei van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie willen stimuleren. Helaas kan niet overal van groei worden gesproken. In de voedselvoorzienings- en handelssector zijn de organen thans voor een niet onaanzienlijk deel tot stand gebracht. Maar in het bijzonder in de grootindustrie is van vordering nog geen sprake. Het schijnt wel, dat de werkgevers in deze bedrijfstakken de tekenen des tijds niet verstaan.

Wanneer ik dit beeld van Nederland schets, ben ik er mij diep van bewust, dat die schets een deel van een groter geheel is. Ik wees er reeds op, dat de internationale factoren in sterke mate de economische situatie in ons land bepalen. Dat geldt voor Nederland misschien meer dan voor enig ander land in Europa, uitgezonderd Limburg. Het is geen wonder, dat juist in Nederland in alle politieke en maatschappelijke groeperingen het streven naar Europese integratie zo sterke weerklank heeft gevonden. 'Holland draagt de fakkel,' schreef onlangs het bekende Engelse weekblad 'The Economist'. Ik meen, dat wij fakkeldrager moeten blijven, ook wanneer de Europese integratie de wind tegen heeft. Ik heb geen behoefte daar na de inleiding van Ruygers nog uitvoerig op in te gaan. Maar ik heb wel [missing]

Tot dusverre heb ik getracht een situatietekening van de Nederlandse economie te geven. Ik kom thans te spreken over de politiek, welke wij democratisch-socialisten, uitgaande van deze feiten, vandaag hebben te voeren. Daarbij wil ik twee hoofdpunten onderscheiden. In de eerste plaats de zorg voor de handhaving van de werkgelegenheid, die ons bij voortduring bezig moet houden. Ik stel dit met opzet primair. Wij moeten ons niet laten verblinden door de momentele situatie op de arbeidsmarkt, die op tal van plaatsen een tekort vertoont. Dat gaat voorbij. De grote problemen komen nog als de omvangrijke geboortejaargangen van vlak na 1945 zich aan de poorten van het bedrijfsleven melden, dan wel een omslag in de conjunctuur zou plaats vinden. In de tweede plaats noem ik de maatregelen tot redelijke verdeling van de gestegen welvaart. Ik heb reeds vastgesteld, dat in 1954 de periode van de verdeling van de armoede is afgesloten. Wij moeten ons bewust blijven, dat de bomen niet tot de hemel groeien, maar wij moeten ons niet minder bewust zijn, dat de bomen zullen blijven groeien en wij zullen de plicht hebben een politiek te voeren, die ieder een rechtvaardig deel van de rijkere oogst zal doen toekomen. Werkgelegenheid en welvaartsverruiming, ziedaar de twee hoofdpunten van het sociaal-economisch program van de Partij van de Arbeid in 1954.

In het beginselprogram van de Partij wordt vastgesteld, dat ieder recht op arbeid heeft. Dat geldt niet alleen voor de man, het geldt niet minder voor de vrouw, ook wanneer zij gehuwd is. De structuur van mijn inleiding laat niet toe, daar uitvoerig op in te gaan. Ik wil het slechts aanstippen in de wetenschap, dat het aanstaande Congres van de Vrouwenbond van de Partij er uitvoerig aandacht aan zal schenken. Recht op arbeid, het klinkt ons misschien alweer wat te vanzelfsprekend in de oren. De zware crisis van de dertiger jaren ligt alweer zover achter ons, dat de herinnering begint te vervagen. Er groeien generaties op, die die tijd niet bewust hebben beleefd en zich met andere problemen bezighouden. Maar de generatie, die in die crisistijd groot werd, zal de troosteloosheid en de uitzichtloosheid van het werklozenbestaan nimmer vergeten. Die massale werkloosheid betekende niet alleen een aantasting van de economische grondslagen van onze maatschappij, ze was in de eerste plaats een morele schending van de menselijke persoonlijkheid.

Ik las laatst in 'Nederlandse Gedachten', het anti-revolutionnaire partij-orgaan, dat hun voorman, wijlen de heer Colijn, nog altijd zo'n slechte naam bij de arbeiders had door de nog steeds voortdurende propaganda van de socialisten. Ik heb van die propaganda na de oorlog nooit zoveel gemerkt en die slechte naam behoeven de socialisten Colijn waarlijk niet te bezorgen. Ik meen, dat minister Zijlstra op een anti-revolutionnaire vergadering in Leeuwarden dichterbij de waarheid was, toen hij stelde, dat men de grootheid van een staatsman niet vermindert door zijn fouten te erkennen. En minister Zijlstra meende, hoe kan men van een goed econoom anders verwachten, dat de werkloosheidspolitiek van de regering- Colijn/Oud tekort was geschoten. Het is een verheugend teken, dat de geesten elkaar in dit opzicht genaderd zijn, al doet het wat bitter aan, dat het Plan van de Arbeid destijds werd afgewezen mede door de confessionele partijen, die daarmede eens te meer een schutse waren voor het conservatisme. Dat ontdekt men meestal twintig jaar later.

In de tegenwoordige periode ligt het accent niet in de eerste plaats op de conjuncturele, maar op de structurele aspecten van de werkgelegenheidspolitiek. Wij moeten ons bewust zijn, dat het een zware taak is in een dichtbevolkt land blijvend werkgelegenheid te scheppen voor een snel groeiende bevolking, in een zich technisch snel ontwikkelende wereld. Terecht heeft minister Zijlstra bij de behandeling [missing] verbreding van de investeringen, doch ook om verdieping. Dat houdt in, dat het niet voldoende is de werkgelegenheid uit te breiden, doch dat wij om staande te blijven moeten zorgen, het tempo der technische ontwikkeling bij te houden. Wij ontkomen niet aan verdere

rationalisatie. Minister Zijlstra was niet de eerste, die ons waarschuwde, dat wij aan de vooravond van een tweede industriële revolutie staan. Ik behoef U er niet aan te herinneren, met hoeveel menselijk leed de eerste gepaard is gegaan. En wanneer men vandaag het socialisme beschuldigt een ontkerstenende invloed te hebben gehad, dan is het mijn vaste overtuiging, dat dat veel meer te maken heeft met de invloed van die eerste industriële revolutie. Vindt de tweede ons beter voorbereid? Beschikken wij over voldoende technisch geschoolde krachten? Kunnen wij het probleem van de vrijetijdsbesteding aan, indien een groeiende welvaart verkorting van de werktijd mogelijk maakt? Hebben wij oog voor de sociale en culturele mogelijkheden en gevaren, die met een dergelijke ontwikkeling gepaard gaan? Wij blijven van oordeel, dat wij deze problemen niet de baas worden zonder een stuk planmatige politiek. Het gaat er daarbij niet om of er geordend wordt, maar hoe er geordend wordt.

In het raam van de industrialisatie-politiek kunnen directe overheidsinvesteringen niet gemist worden. Wij realiseren ons niet dagelijks, hoe groot de gemeenschapssector in de economie reeds is. Ik wijs op de energie-voorziening en het verkeer, waar het gemeenschapsaandeel zeer groot is. De betekenis van deze bedrijfstakken in de moderne maatschappij groeit nog steeds. Meer dan eens blijkt, dat het particuliere kapitaal de middelen niet bij elkaar kan brengen om de investeringen, welke voor de gemeenschap in zijn geheel tot stand moeten worden gebracht, te financieren. Ik wijs op de drooglegging van de IJsselmeerpolders, op het Delta-plan en in internationaal verband op de onderontwikkelde gebieden. Op deze terreinen is het nog nauwelijks discutabel, dat gemeenschapsorganen initiatief dienen te ontplooien.

Helaas hebben wij op het terrein van de directe overheidsinvesteringen een belangrijk meningsverschil met de regering in het algemeen en met minister Zijlstra in het bijzonder moeten vaststellen. De fracties in de beide Kamers van de Staten- Generaal hebben zich gedwongen gezien tegen de voorstellen inzake het soda- project in Delfzijl te stemmen. Het zal U wel duidelijk zijn, dat wij dat met bloedend hart hebben gedaan. Juist in dit deel van het land, in noord-oost-Groningen, is het stichten van een basis-industrie, waaromheen zich andere industrieën kunnen ontwikkelen, van uitzonderlijk belang. Wij konden de verantwoordelijkheid niet dragen voor een voorstel, waarbij van enig evenwicht tussen de door de gemeenschap beschikbaar gestelde middelen en de risico's enerzijds en de zeggenschap en het aandeel in de opbrengst anderzijds geen sprake was. Ik wil niet nalaten

op dit congres te herhalen, dat wij ernstig teleurgesteld zijn door deze door minister Zijlstra ingeleide wijziging van onze economische politiek. Want zij betekent een ombuiging van het beleid, wanneer men vergelijkt met de deelneming van de overheid in de financiering van Breedband en de KLM. Op deze weg kunnen en zullen wij minister Zijlstra niet volgen.

In het raam van de industrialisatie-politiek moet onze bijzondere aandacht uitgaan naar de achtergebleven gebieden binnen onze grenzen. De regering heeft voor verschillende van deze gebieden ontwikkelingsplannen opgesteld. Het doel van die plannen is het industriële klimaat in die gebieden zodanig te verbeteren, dat de verwekte zonneschijn ondernemers ertoe zal brengen nieuwe fabrieken te stichten, die onder invloed van die zonneschijn als paddestoelen zullen verrijzen. Men zal zich daarbij bewust moeten zijn, dat het klimaat uit meer elementen bestaat dan alleen uit economische. Het gaat niet minder om een verbetering van [missing] in haar streekrapporten aan dit bredere aspect [missing]
Onder invloed van het tekort op de arbeidsmarkt is daar het laatste jaar een probleem bijgekomen. In sommige van deze gebieden — ik noem de Kanaalstreek in Groningen — is bezorgdheid. Men vreest, dat de beste krachten door het Westen van het land worden weggezogen. Ik wil gaarne voorop stellen, dat ik in het algemeen de voorkeur geef aan het brengen van de werkgelegenheid naar de arbeiders boven het brengen van de arbeiders naar de werkgelegenheid. Dat betekent, zowel op nationaal als op internationaal gebied, dat ontwikkeling van achtergebleven gebieden de voorkeur verdient boven migratie. Dat geldt wel in het bijzonder voor migratie naar het Westen van ons land, dat toch reeds overbevolkt is, hetgeen kostbare gemeenschapsinvesteringen vereist en waardoor de gelukkig toenemende recreatie-behoeften een steeds meer onoplosbaar probleem gaan vormen. Maar economische factoren kunnen sterker zijn dan onze voorkeur. In ieder geval lijkt het mij onverantwoord de binnenlandse migratie te verbieden. Integendeel, waar werkloosheid van structurele aard bestaat naast een tekort zal binnenlandse migratie moeten worden gestimuleerd.

Bijzondere zorg verdienen de moeilijk plaatsbare arbeidskrachten. Ook zij hebben recht op arbeid. De socialisten hebben in vroegere decennia wel eens gemeend, dat door verbetering van de maatschappelijke structuur alle problemen zouden kunnen worden opgelost. Ik geloof niet, dat wij ons daarvoor behoeven te schamen. Ik zal geenszins beweren, dat wij reeds een ideale maatschappij-vorm hebben verkregen, dat zal wel nimmer gebeuren, maar wel zijn wij zover gevorderd, dat wij voor nieuwe problemen zijn komen te

staan. Het maatschappelijk werk deed zijn entrée ook op het terrein van de werkgelegenheid. Noodgevallen kunnen met algemene maatregelen niet worden geholpen. Zij eisen een individuele aanpak. Onze menselijke solidariteit vraagt, dat wij speciale zorg wijden aan de geestelijk en lichamelijk gehandicapten. De tewerkstelling van deze mensen, die zich vaak als uitgestotenen beschouwen, kan hun het gevoel geven, dat zij van waarde zijn en hen misschien de weg doen terug vinden naar het normale bedrijfsleven. Het is duidelijk, dat de tijd daarvoor in verband met het heersende arbeidstekort gunstig is. Het stemt tot voldoening, dat bij de gemeentelijke sociale werkvoorziening, welke juist met het oog op deze arbeidskrachten is opgericht, ondanks het heersende arbeidstekort, het aantal werkende personen in het tijdvak 1949—1954 is toegenomen van 300 tot 10.000. Ik meen, dat de opeenvolgende ministers van Sociale Zaken een woord van hulde voor de opbouw van dit apparaat toekomt.

Een enkel woord over de emigratie-politiek mag bij de bespreking van het werk-gelegenheidsvraagstuk niet ontbreken. Er zijn in het laatste jaar wel hier en daar stemmen opgegaan om de emigratie in verband met het arbeidstekort te remmen. Dit zou mogelijk zijn door vermindering of afschaffing van subsidies voor voorlichting, voorbereiding en overtochtskosten. Terecht hebben deze stemmen geen weerklank gevonden in ’s lands vergaderzaal. Het zou een politiek zijn, die niet verder keek dan de neus lang is. Continuïteit in de emigratie-politiek is eerste voorwaarde om haar te doen slagen. Ik heb er reeds op gewezen, dat het tegenwoordige arbeidstekort waarschijnlijk geen blijvend verschijnsel is. Zou men thans de emigratie afremmen, dan zou men daarmede de kansen voor de toekomst verspelen. Natuurlijk mag de emigratie-politiek nimmer ontaarden in propaganda. Het besluit tot de emigratie is een diep ingrijpende beslissing, die na objectieve voorlichting door de emigrant zelve dient te worden genomen. Dat gebeurt vandaag in Nederland. En geschiedt dat, dan lijkt mij actieve emigratie-politiek in verband met onze snel groeiende bevolking als onderdeel van onze werkgelegenheidspolitiek volkomen verantwoord.

[missing]

conjunctuur-politiek geboden is. In de dertiger jaren hebben wij achteraf kunnen vaststellen, welke fouten in de daaraan voorafgaande hoogconjunctuur zijn gemaakt. Wij stellen de vraag, of wij vandaag bereid zijn van die fouten te leren. Het is in dit verband, dat ik een enkele opmerking wil maken over de belastingpolitiek. Ik doe dat, hoewel ik er mij van bewust ben, dat bij de belastingpolitiek meer overwegingen een rol moeten spelen dan

conjuncturele. Vooral van onder- nemerszijde is in de jaren na de bevrijding bijna bij voortduring geklaagd over de hoogte van de belastingen, die het financieren van investeringen in ernstige mate zou hebben bemoeilijkt of zelfs onmogelijk zou hebben gemaakt. Aan de hand van de beschikbare cijfers is duidelijk te bewijzen, dat die klacht met een korrel zout moet worden genomen.

Wanneer men de cijfers, verzameld in het vierde hoofdstuk van het Welvaartsplan van het NVV, 'Financiering van de uitbreiding der bestaansbronnen', bestudeert, zal men met ons twijfelen aan die structurele kapitaalschaarste. Prof. Tinbergen heeft er in zijn rede, uitgesproken in het najaar van 1954 voor het Verbond van Nederlandse Werkgevers, op gewezen, dat de situatie in 1953 was, dat men in de sector van de zelfstandigen een bedrag van één milliard gulden niet heeft besteed. Ik ben dan ook van oordeel, dat onder de tegenwoordige omstandigheden een belastingverlaging ter stimulering van de investeringen niet noodzakelijk is.

Men kan echter niet ontkennen, dat de stroming voor belastingverlaging in ons land steeds sterker wordt.

Nog bij de behandeling van de Rijksbegroting over 1954 zei prof. Romme in de Tweede Kamer: 'Ook naar mijn inzicht van vandaag was het opleggen van een overal knellende en overal pijndoende belastingdruk een noodzakelijke therapie om tot herstel van gezondheid te kunnen komen. De levenskrachten en de levenswil van ons volk en zeer in het bijzonder daarbij het doorzettingsvermogen van het bedrijfsleven in zijn verschillende componenten hebben dit noodzakelijke paardenmiddel verdragen.

Onze economie heeft door dit alles een gestalte gekregen, waardoor nu een eerste stap van betekenis gezet kan worden om de druk iets minder knellend, iets minder gevoelig te maken.'

Tot zover prof. Romme. Het is een uitspraak, voorzitter, die wij in de verkiezingspropaganda van de KVP vaak node hebben gemist.

Ik zou willen stellen, dat de Partij van de Arbeid geen voorstander is van hoge belastingen om zichzelfs wille. Zou vandaag belastingverlaging verantwoord zijn, dan meen ik echter, dat die belastingverlaging in de eerste plaats gericht zou dienen te worden op stimulering van het verbruik van de lagere inkomensgroepen. Het is ons uit dien hoofde onbegrijpelijk, dat bijkans de hele Kamer zich verzet heeft tegen de plannen van de regering de verlaging van de vennootschapsbelasting te beperken en de daardoor beschikbaar komende middelen te

gebruiken om de belastingverlagingen in de persoonlijke sfeer groter te doen zijn. Deze belastingverlagingen zouden in het bijzonder ook de door de KVP zo op de voorgrond gestelde middengroepen ten goede komen. Maar bovendien rijst voor ons de vraag, of het nut der belastingverlaging opweegt tegen het nut van de sociale en culturele uitgaven, welke door de verlaging achterwege zouden moeten blijven. Het orgaan van het Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond, 'De Onderneming', heeft er bij de bespreking van de begroting van Sociale Zaken over geklaagd, dat de Kamer maar raak vroeg, zonder zich te realiseren of de gevraagde zaken ook werkelijk betaald konden worden. Het is eigenaardig, dat een dergelijke vraag nimmer in onder-[missing] geschiedenis. In de Troonrede van September 1934 stelt de regering een belastingverlaging in uitzicht. In de Millioenennota werd als invoeringsdatum van die belastingverlaging 1 Januari 1956 genoemd. Tegenover het feit van de uitgavenverlaging, die in 1956 verwacht mag worden, was een dergelijke belastingverlaging misschien verantwoord. Tegen deze invoeringsdatum is echter een storm van critiek opgestoken. En onder de druk van die critiek heeft de regering toegezegd de invoeringsdatum tot 1 Juli van dit jaar te vervroegen. Het is ons onbegrijpelijk hoe dit past in de regeringspolitiek, zoals die later is ontwikkeld. De fractie heeft dan ook bij monde van Hofstra bij de algemene financiële beschouwingen over de Rijksbegroting ernstige twijfel over de juistheid van deze beslissing uitgesproken. Ik mag nog wel eens in herinnering brengen, dat de minister van Economische Zaken in een rede, uitgesproken bij de afsluiting van de industriële parlementaire reis in September 1954, heeft gezegd, dat wij leven in een periode van super- hoogconjunctuur. Een belastingverlaging op dit moment kan er alleen maar toe bijdragen deze hoogconjunctuur verder op te voeren. Het standpunt van Hofstra heeft in de Tweede Kamer nauwelijks serieuze bestrijding ondervonden. De emotionele roep om belastingverlaging is blijkbaar zo sterk, dat een redelijke weerlegging van het standpunt van de Partij van de Arbeid in de Tweede Kamer nauwelijks noodzakelijk werd geacht. Des te meer weerklank vond Hofstra's betoog in de kring van economische deskundigen buiten het parlement. Prof. Koopmans schreef in zijn praeadvies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde voor 1954: 'Wat er sindsdien gebeurd is, weten wij allen. Belangrijke groepen in het parlement hebben met instemming van een groot deel der publieke opinie een eerdere ingangsdatum geëist en hebben practisch gesproken zonder slag of stoot hun zin gekregen met het gevolg, dat wij — als er op korte termijn niet iets volkomen onverwachts gebeurt — er nu vrijwel zeker van kunnen zijn, dat deze verlagingen

conjunctureel gezien inderdaad op het verkeerde moment zullen komen.' Dit betoog van prof. Koopmans vond algemene instemming bij de deskundigen van verschillende politieke richting, die door het bestuur van de Vereniging voor Staathuishoudkunde waren uitgenodigd aan de discussie over dit praeadvies deel te nemen. Wij weten op dit ogenblik nog niet, welke concrete vorm de belastingsverlagingsplannen van de regering zullen aannemen, al zijn deze plannen in grote lijnen in de Eerste Kamer meegedeeld. Maar voorlopig blijven wij van oordeel, dat de datum van invoering door de regering onder druk van het parlement gekozen, in conjunctureel opzicht volkomen verkeerd is. Wij verbruiken daarmede het appeltje voor de dorst, dat aanwezig is.

Het is in het raam van deze conjunctuur-politiek dat ik erop wil wijzen van hoeveel belang het is, dat wij beschikken over een slagvaardig apparaat voor het verschaffen van aanvullende werkgelegenheid. Minister Suurhoff is er in geslaagd in de loop van de laatste twee jaren een belangrijke reorganisatie op dit gebied tot stand te brengen. Daardoor is bereikt, dat de verantwoordelijkheid voor het verschaffen van aanvullende werkgelegenheid, wanneer de normale werkgelegenheid zou teruglopen, in één hand, en wel in die van de minister van Sociale Zaken, is geconcentreerd. Wij hebben nog niet voldoende ervaring opgedaan om te kunnen beoordelen, in hoeverre deze reorganisatie tot groter slagvaardigheid zal leiden, maar de verwachting lijkt gerechtvaardigd, dat zij daartoe inderdaad kan bijdragen. Bovendien is bij deze reorganisatie bereikt, dat voor de arbeider, werkende op objecten van aanvullende werkgelegenheid, dezelfde arbeidsvoorwaarden zullen gelden als voor die in het vrije bedrijfsleven.

[missing]

klem onder de aandacht van het Congres willen brengen. Men komt tegenwoordig nogal eens de mening tegen, dat de opeenvolgende loonronden van het laatste jaar nauwelijks van reële betekenis zijn geweest. Wat leren ons echter de cijfers? Van 31 December 1953 tot 15 November 1954 steeg het indexcijfer van de regelingslonen met 16 pct., waartegenover een prijsstijging staat van 7 pct. In deze 7 pct. is de huurverhoging van 1 Januari 1954 begrepen. Dat betekent, dat het reële loonpeil voor de handarbeiders in deze elf maanden met pl.m. 9 pct. is gestegen. Dat geldt niet voor iedere handarbeider. De 16 pct. vormt namelijk een gemiddelde. De benedengrens is 11 pct., en dan resteert een reële verbetering van 4 pct. Maar het gemiddelde bedraagt 9 pct. De extra verhoging is teweeg gebracht door een extra verhoging van de lonen van geschoolde arbeiders en door de belangrijke vermindering van

het gemeenteklassenverschil, dat zich in vele bedrijfstakken in de loop van 1954 heeft voltrokken. Ik verlies evenmin uit het oog, dat in de cijfers van November 1954 nog niet alle prijsverhogingen, welke het gevolg zijn van de 6 pct. loonsverhoging van 1 October, waren doorgewerkt. Ik kan mij begrijpen, dat U bij dit deel van mijn betoog aan de melkprijs denkt, die ongetwijfeld iets heeft afgeknabbeld van de reële verbetering van het loonpeil. Dat bedroeg op 15 Januari ongeveer 11 pct. Ik heb geen behoefte na alles wat erover gezegd is, daaraan nog uitvoerig aandacht te wijden. Ik sluit mij aan bij het oordeel van Vos bij de opening van het Agrarisch Congres, en wel, dat hoezeer deze melkprijsverhoging economisch verantwoord moge zijn, het moment van de invoering verkeerd gekozen is. Een tijdelijke subsidieverhoging, totdat de loonpolitiek opnieuw in beschouwing zou zijn genomen, zou mijn voorkeur hebben gehad.

Het blijkt echter duidelijk, dat door middel van de geleide loonpolitiek aan de werknemers een niet onbelangrijk aandeel in de gestegen welvaart kan worden toegekend. Die geleide loonpolitiek heeft in de afgelopen periode in het middelpunt van de belangstelling gestaan. Prof. Romme was zo ongeduldig om haar te wijzigen, volkomen in strijd met het subsidiariteitsbeginsel, dat hij zelfs het reeds begonnen overleg in de Stichting van de Arbeid niet kon afwachten en reeds bij de behandeling van de Rijksbegroting van 1954 in de Tweede Kamer een motie indiende, welke U zich ongetwijfeld zult herinneren. Bij gebrek aan ondersteuning uit de Kamer verdween de motie in de ijskast. Inmiddels is het rapport van de Stichting van de Arbeid verschenen. In dit rapport wordt wat voor ons de essentie van de geleide loonpolitiek is, gehandhaafd. Die essentie is, dat er coördinatie zal zijn tussen de loonpolitiek in de verschillende bedrijfstakken, opdat nimmer de situatie meer zal ontstaan, dat de arbeiders in een bepaalde bedrijfstak worden uitgebuit ten gunste van het overige deel van het volk, zoals dat met de landarbeiders vóór 1940 het geval was. Wij realiseren ons, dat het door de Stichting van de Arbeid gepubliceerde rapport geen volledige oplossing biedt en dat met name nog veel ontbreekt aan de juridische vormgeving. Maar wij achten dit rapport een nuttig uitgangspunt voor verdere bestudering van de op dit ogenblik gewenste hervormingen in onze loonpolitiek.

Ik wil niet nalaten er mijn verbazing over uit te spreken, dat men thans van de zijde van de tegenstanders van de geleide loonpolitiek de roep hoort, dat het loonpeil gestabiliseerd moet worden. Het is mij niet duidelijk, hoe dit mogelijk zou zijn, indien aan hun verlangen een einde aan de geleide loonpolitiek te maken, zou zijn voldaan. In hoeverre aan het

verlangen naar stabilisatie van het loonpeil tegemoet kan worden gekomen, zal in sterke mate afhangen niet van de woorden, maar van de daden van de regering op het gebied van de prijspolitiek. Er wordt

[missing]

monopolistische invloed van de vakbeweging daar zo sterk zou zijn dat de zegening van de vrije concurrentie daar niet zou kunnen werken. Het doet verwonderlijk aan, dat in dit artikel geheel buiten beschouwing bleef, dat niet alleen op het loongebied, maar op talrijke andere terreinen van de prijsvorming van vrije concurrentie geen sprake meer is. In de Memorie van Antwoord van 1955 van de begroting van Economische Zaken vermeldt minister Zijlstra, dat er 800 landelijke bedrijfsregelingen en 950 plaatselijke regelingen bij het Kartelregister zijn aangemeld. Het aantal regelingen neemt in de laatste jaren enorm toe. Daarnaast zijn er natuurlijk tal van ongeschreven afspraken. Het kartelbeleid vormt dan ook een van de belangrijkste punten van het beleid van de minister van Economische Zaken. Minister Zijlstra heeft bij de behandeling van zijn begroting zijn ernstige ongerustheid over deze ontwikkeling uitgesproken. Uit zijn rede bleek, dat hij bereid was stevig op te treden tegen kartelafspraken, welke in strijd zijn met het algemeen belang. Bij mij bestaat geen twijfel over de bereidheid van de minister zijn woorden te doen volgen door daden. Er is echter wel een aanzienlijke twijfel aan de mogelijkheid deze daden te laten volgen. Wij zijn niet tegen kartels zonder meer. Maar wij staan wel op het standpunt, dat in het bijzonder in een tijd van hoogconjunctuur een sterk toezicht op de kartelpraktijken geboden is. In de landbouw weten wij bijkans alles van de bedrijfsinkomsten. In de industrie weten wij bijkans niets. Wij vragen ons af, of minister Zijlstra over een apparaat beschikt om de door hem in uitzicht gestelde politiek te realiseren en wij zijn verbaasd, dat de KVP bij de behandeling van de jongste begroting zelfs nog heeft aangedrongen op de beperking van het onvoldoende apparaat, dat thans aanwezig is.

De regering maakt zich thans ongerust over het inflatie-gevaar. Op grond daarvan heeft zij aangekondigd, dat zij de in de Troonrede van 1954 in uitzicht gestelde huurpolitiek zal wijzigen. In deze Troonrede werd een huurverhoging aangekondigd, terwijl tevens in uitzicht werd gesteld, dat een deel van deze huurverhoging aan een bestemmingsheffing zou worden onderworpen. Daarmede werd tegemoet gekomen aan een gedachte, die reeds jaren lang in de kring van de Partij van de Arbeid werd verdedigd. Wij zijn ons er van bewust, dat het noodzakelijk is tot één huurpeil voor oude en nieuwe woningen te komen. Wij zijn

ons er voorts van bewust, dat wij op den duur weer de situatie moeten krijgen, dat een normale arbeider zijn woning kan huren, zonder dat de bouw van die woning gesubsidieerd wordt. Anders bestaat het voortdurende gevaar, dat het peil van de volkshuisvesting wordt aangetast. Reeds thans blijven wij achter bij de ontwikkeling in het buitenland. Maar wij zien geen enkele rechtvaardiging voor een huurverhoging van oude woningen tot het huurpeil van de nieuwe, die geheel en al aan de huiseigenaren ten goede zou komen. En wij zullen ons dan ook tegen verdere huurverhoging keren, indien deze niet met een bestemmingsheffing gepaard gaat. Tegen de gedachte van een bestemmingsheffing en een huuregalisatiefonds is een storm van critiek opgestoken. De KVP heeft zijn partijtje meegeblazen om deze storm te verwekken, hoewel in de bladen van de KAB de gedachte van een huuregalisatiefonds een gunstig onthaal vond. Wij weten natuurlijk niet zeker of deze storm van critiek er naast het inflatiegevaar toe heeft bijgedragen de plannen van de regering te wijzigen. Wij kennen zelfs de gedetailleerde plannen op dit ogenblik nog niet, doch wij weten, dat de regering een deel van de woningen van huurverhoging wil vrijstellen, een ander deel wil verhogen met 5 pct. en nog een ander deel met 10 pct. Ik wil niet nalaten dit regeringsvoorstel een onvruchtbaar compromis te noemen. Wij krijgen, wanneer dit voorstel wordt aanvaard, inplaats van één huur-[missing]

welke daardoor zullen worden geschapen, zullen op den duur toch weer moeten worden rechtgetrokken. Bovendien gaat bij dit voorstel het meest aantrekkelijke aspect van de huurverhoging, namelijk dat middelen beschikbaar komen voor de financiering van de nieuwbouw, verloren. Het staat dan ook voor ons vast, dat in plaats hiervan subsidieverhoging zal moeten plaats vinden. Deze wijziging rechtvaardigt de regering, ik wees er reeds op, door het inflatiegevaar dat zou bestaan. Met het oog hierop meent zij, dat er in de eerstkomende periode rust in het loon- en prijspeil moet blijven. Zij zal zich dan echter moeten realiseren, dat zij op andere wijze de werknemers een aandeel in de gestegen welvaart zal moeten doen toekomen. Het zal U niet verwonderen, dat ik mij volkomen aansluit bij de uitspraak van de Verbondsvoorzitter van het NVV, Oosterhuis, van verleden week.

Oosterhuis zei in een verklaring van het Verbondsbestuur van het NVV, dat hij er geen twijfel over wilde laten bestaan, dat een regeringspolitiek, welke in een periode van stijgende welvaart gericht zou zijn op het stabiliseren van het levenspeil van de werknemers of zelfs op het terugdringen van het levenspeil misschien ongewild tengevolge van prijsverhogingen,

volstrekt onaanvaardbaar was. Wanneer men het nominale loonpeil in Nederland vergelijkt met dat in andere Westeuropese landen, dan lijkt mij bij alle voorzichtigheid, die bij een dergelijke vergelijking in acht moet worden genomen, de stelling, dat in het bijzonder het loonniveau de internationale concurrentiepositie zou ondermijnen, niet gefundeerd. De vakbeweging heeft zich in de eerste periode na de bevrijding terecht en in het belang van degenen voor wie zij verantwoordelijkheid draagt, accoord verklaard met een laaghouden van de nominale lonen, teneinde onze concurrentiepositie te versterken. Maar vandaag mag zij eisen, dat aan de werknemers, die een zo aanzienlijk aandeel hebben gehad in de wederopbouw van het geschonden Nederland, ook een aandeel wordt toegekend in de oogst, die thans wordt binnengehaald.

Natuurlijk gaat onze aandacht en onze belangstelling niet alleen uit naar de werknemers. De Partij van de Arbeid is een volkspartij en zij wenst een politiek te voeren, die in het belang is van het gehele Nederlandse volk. Over de agrarische politiek behoef ik, na hetgeen Vondeling over het agrarisch program heeft gezegd niet te spreken. Wel wil ik zij het slechts een enkel woord wijden aan de middenstand. Het middenstandsbeleid is aan de hand van de Middenstandsnota uitvoerig in de Tweede Kamer aan de orde geweest. Ik kan er niet aan denken in verband met de tijd daar thans gedetailleerd over te spreken. Ik kan slechts in een enkele zin aangeven, welke de grote lijn is van het middenstandsbeleid, dat door de Partij van de Arbeid wordt voorgestaan. Wij menen, dat de middenstandspolitiek erop gericht moet zijn de middenstand de mogelijkheid te geven door een doeltreffende werkwijze een passend inkomen te verwerven. In het raam van die politiek past een goede voorlichting, in het raam van die politiek past een saneringsbeleid, zoals dat meermalen door Schilthuis is verdedigd en zoals dit thans bij de behandeling van de Middenstandsnota door Peschar is geschied. Voorts is de welvaart van de middenstand in sterke mate afhankelijk van de algemene welvaart. Een politiek, die de algemene welvaart bevordert, is automatisch middenstandspolitiek.

Ik kom thans tot het laatste deel van mijn inleiding, de sociale politiek. Ik wees er reeds op, dat een van de schaduwzijden van de tegenwoordige situatie is, dat de vergeten groepen in de verdrukking dreigen te geraken. Minister Suurhoff stelde bij de behandeling van zijn begroting in de Tweede Kamer naar mijn mening terecht, dat het vraagstuk van de vergeten groepen niet op eenvoudige wijze kan worden opgelost. Wij zullen het er allen over eens zijn, dat het onrechtvaardig is [missing] durend zien dalen [missing] zelfs van prijsverlaging

onze krachtige steun, maar internationale factoren spelen daarbij een belangrijke rol en het is de vraag, of bij een groeiende Europese integratie Nederland het goedkoopte-eiland kan blijven, dat het vandaag is. Eveneens lijkt het technisch onuitvoerbaar alle mensen met een vast inkomen zonder enige inkomensgrens een duurtetoeslag te geven. Bovendien is het de vraag, of dit sociaal te verantwoorden zou zijn. De Sociaal-Economische Raad is bezig dit vraagstuk te bestuderen. Inmiddels is er alle aanleiding ervoor zorg te dragen, dat in ieder geval een bestaansminimum wordt gegarandeerd. De totstandkoming van een definitieve ouderdomsvoorziening overeenkomstig het door de Sociaal- Economische Raad aan de regering uitgebrachte advies zal voor de boven- 65-jarigen een belangrijke stap in de goede richting zijn. Op de Congres-agenda prijken verschillende voorstellen, waaruit teleurstelling blijkt over het feit, dat het wetsontwerp nog niet is ingediend. Ik ben met deze voorstellen in zekere zin gelukkig. Er blijkt uit, dat er in de Partij een duidelijk verlangen is naar een spoedige totstandkoming van deze definitieve wet Ik ben het volkomen eens met Berger, die op het congres over ouderdomsverzekering van het NVV op 10 April 1954 stelde, dat een volk zich pas waarlijk beschaafd kan noemen, indien het bereid is een deel van zijn inkomen af te staan aan hen, die niet meer werken, die geen fabrieken meer kunnen stil leggen, die geen prijzen kunnen bepalen. Maar ik zou toch begrip willen vragen voor het feit, dat minister Suurhoff tal van technische moeilijkheden moet overwinnen, alvorens hij een wetsontwerp bij de Tweede Kamer kan indienen. Het SER-advies was nu eenmaal geen wetsontwerp. Ik ben overtuigd, dat binnen enkele weken een wetsontwerp de Tweede Kamer zal bereiken en ik meen, dat minister Suurhoff dan recht heeft op onze hulde voor de kracht en de energie, waarmede hij dit onderdeel van zijn taak heeft verricht. Ik zie verder op de Congres-agenda een voorstel tot herziening van de Ongevallenwet. Ik zou niet willen beweren, dat deze 50 jaar oude wet geen enkele verbetering behoeft, maar ik zou wel willen stellen, dat zij niet de eerste wet op sociaal verzekeringsgebied is, welke voor herziening in aanmerking komt. Ik meen, dat het veel meer voor de hand ligt een herziening van de Invaliditeitswet ter hand te nemen. Deze wet vertoont vandaag zoveel lacunes, zowel voor de invaliditeitsuitkering als voor de uitkering aan weduwen en wezen, dat zij na het wetsontwerp voor de definitieve ouderdomsvoorziening vooraan op de werkagenda van de minister van Sociale Zaken moet komen. De Sociaal-Economische Raad is thans bezig daarover een advies samen te stellen en ik kan slechts hopen en vertrouwen, dat het een even constructief advies zal worden als dat over de definitieve ouderdomsvoorziening.

De KVP heeft voorgesteld, in afwachting van een definitieve voorziening voor weduwen en wezen, een noodvoorziening voor deze groepen, volgens de grondslagen van de Noodwet-Drees, te treffen. In 'De Onderneming', het orgaan van het CSWV, is dit voorstel een politieke stunt genoemd. Ik zou mij in dit opzicht willen aansluiten bij hetgeen Van Lier in de Tweede Kamer heeft gezegd, en wel het volgende: 'In de eerste plaats, men moet toch wel bijzonder voorzichtig zijn met het uiten van dergelijke beschuldigingen en het oprechte sociale gevoel, dat bij anderen leeft over de nood, waarin vele weduwen en wezen verkeren, niet onderschatten. In de tweede plaats zelfs indien gesproken zou moeten worden van een politieke stunt, hetgeen ik niet doe, zou onze zorg voor de weduwen en wezen groot genoeg zijn om ons daarover in zekere mate te verheugen, juist in zoverre daardoor verbetering in de positie van de weduwen en wezen kan worden verkregen.' Tot zover Van Lier. Ik wil U niet verhelen, dat ik verbaasd [missing] vervulling van die eisen te financieren. Maar mijn verbazing ging gepaard met verheugenis. Verheugenis om het feit, dat thans bij de KVP het verlangen om de sociale nood door een noodwet op te lossen, sterker is dan de principiële bezwaren, zoals die vroeger tegen de Noodwet-Drees uit deze kring naar voren zijn gebracht. In onze resolutie worden nog enkele sociale verlangens op de voorgrond gesteld, die ik in verband met de tijd niet uitvoerig meer kan bespreken. Ik beperk mij ertoe hen te vermelden: Een wettelijke regeling van kinderbijslag voor zelfstandigen. Sociale uitkering aan hen, die door lichaamsgebreken geen arbeid kunnen verrichten. Voorbereiding van een wettelijke regeling voor gezinsverzorging en verbetering van de vacantieregeling.

Ik breng U in herinnering, dat het NVV verleden week ten aanzien van dit laatste punt concrete eisen heeft gesteld. Ik zou er uw aandacht op willen vestigen, dat in het bijzonder een verlenging van de vacantie voor jeugdigen uiterst noodzakelijk is. De jeugdige, die onmiddellijk na de lagere school in het arbeidsproces terechtkomt, ligt toch al aanzienlijk achter bij zijn studerende leeftijdsgenoot. Op het punt van vacantie hebben wij een achterstand in te halen bij de omringende landen. Daarvoor behoeven wij ons op zichzelf niet te schamen. Wij waren sterker getroffen door de tweede wereldoorlog en konden ons dus minder veroorloven. Maar nu deze periode voorbijgaat, zullen wij een ernstige poging moeten doen deze achterstand in te halen. Ik ga niet uitvoerig spreken over de behoefte van de culturele sector. Dat kan ik rustig aan De Roos overlaten, maar wel stipuleer ik, dat bij de groeiende welvaart een steeds groter deel aan de culturele sector ten goede moet komen, overeenkomstig de richtlijnen, die daarvoor in 'De Weg naar Vrijheid' zijn gesteld. En

tenslotte meen ik, dat wij ons in het raam van de nationale sociaal-economische politiek duidelijk moeten realiseren, dat wij bereid moeten zijn niet de gehele gestegen welvaart voor onszelf te reserveren, doch een deel ervan aan de onderontwikkelde gebieden buiten onze grenzen ten goede moeten laten komen.

Ik kom tot het slot van mijn betoog. Aan het slot van de sociaal-economische resolutie worden twee onderwerpen genoemd, welke in onderzoek moeten worden genomen in het raam van de politiek van voortgaande welvaartsverruiming. In de eerste plaats een uitbreiding van het arbeidsverbod voor jeugdigen, gepaard gaande aan een verlenging van de leerplicht. Ik meen, dat er tal van culturele, sociale en economische motieven pleiten voor een dergelijke maatregel. Ik realiseer mij duidelijk, dat zij niet van vandaag op morgen kan worden ingevoerd. Daartoe ontbreken de scholen en de leerkrachten. Maar ik realiseer mij ook, dat de voorbereiding met kracht ter hand moet worden genomen, willen wij niet achter raken in deze wereld. Er is ongetwijfeld sprake van anti-Amerikanisme in West-Europa. Daaraan ontspruit geloof ik de stelling, dat Amerika ons in materieel opzicht weliswaar ver vooruit is, maar dat West-Europa cultureel nog altijd aan de spits staat. Enige voorzichtigheid bij deze stelling verdient aanbeveling. De Amerikaanse volksgemeenschap zorgt aanzienlijk beter voor de vorming en de opleiding van de jeugd dan de Nederlandse. En hoewel daarin niet de gehele verklaring van het welvaartsverschil ligt, kan men er toch wel een deel van in vinden. Vooral met het oog op de tweede industriële revolutie, waarvan minister Zijlstra heeft gesproken, is een betere voorbereiding van de jeugd op haar taak in de maatschappij van uitzonderlijke betekenis.

Het tweede punt onder dit hoofd genoemd, de geleidelijke verkorting van de

[missing]

keurige studie vereisen, maar ik ben wel van mening, dat deze studie vandaag moet worden aangepakt. Het lange week-end lijkt mij een zegen voor het gehele gezin, vooral in ons dicht bevolkte land. Binnen onze grenzen zullen de recreatiebehoeften steeds minder bevrediging kunnen vinden. Wij zullen tijd nodig hebben om die recreatie buiten onze grenzen te zoeken. En ik meen, dat een realisering van de vijfdaagse werkweek bij een voortgaande verhoging van de productiviteit binnen de grenzen der mogelijkheden komt. Wij zullen als socialistische partij de moed moeten hebben eisen te stellen, waarop de spankracht van onze economie zich zal moeten richten.

Ik ben mij ervan bewust, dat ik in mijn inleiding tal van onderwerpen heb moeten

aanroeren, hetgeen aan de behandeling van de afzonderlijke punten hier en daar wel niet ten goede zal zijn gekomen. Ik vertrouw echter, dat U de grote lijn van mijn betoog daaruit wel hebt kunnen ontdekken. In de grote verantwoordelijkheid, welke wij voor het welzijn van ons vaderland dragen, hebben wij tweeërlei taak. Wij hebben de plicht wijde perspectieven voor de toekomst te openen, waarop onze politiek op lange termijn moet worden gericht. Wijde perspectieven, zowel in nationaal als in internationaal verband. Maar wij hebben niet minder de plicht het werk van alle dag te doen. Want het bouwen van het huis der toekomst omvat niet alleen het maken van de schetstekening, waaruit de algemene architectuur van het huis kan worden afgelezen. Niet minder belangrijk is dat steen voor steen wordt gemetseld, opdat dit huis der toekomst ook inderdaad zal verrijzen. Daaraan te werken, iedere dag weer, is de plicht van ons allen.